

Кушнір Світлана Петрівна

*кандидат педагогічних наук, доцент Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ УЯВЛЕНЬ ПЕДАГОГІВ ЗДО ПРО МЕХАНІЗМИ Й ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАКОРДОННИХ ПІДХОДІВ

Актуальність питання адаптації дітей раннього віку в ЗДО зумовлена реформуванням системи дошкільної освіти, зниженням вікового порогу вступу до ЗДО, впливом стресових факторів внаслідок військових дій, раннім й здебільшого вимушеним виходом матерів з відпустки по догляду за дитиною. Зміна середовища, вимушена сепарація, інтеграція в новий соціальний простір для дитини раннього віку (1-3 років) є складним випробуванням як психологічного, так і фізіологічного характеру. Головним посередником і координатором процесу успішної адаптації дитини і родини в ЗДО є вихователь, від професійності та компетентності якого залежить перебіг адаптаційного періоду, ступінь його важкості та рівень стресу батьків.

Отже, **метою** даної статті є дослідження й порівняльний аналіз особливостей сформованості уявлень педагогів ЗДО про механізми й процес адаптації дітей раннього віку в контексті вітчизняного й закордонного досвіду.

Вітчизняні фахівці у сфері дошкільної освіти традиційно спираються на дослідження процесу адаптації крізь призму психофізіологічного та медико-біологічного підходів, які розкривають цей процес як пристосування організму до навколишнього середовища через нормалізацію поведінкових проявів, відновлення емоційної стабільності та фізіологічних показників (відсутність захворюваності, неврозів, сон та апетит). Оцінка ступеню адаптованості залежить від важкості перебігу звикання й має 3 варіації – легка адаптація (7-10 днів), середньої важкості (15-30 днів) й важка (від 2 міс. і більше). Серед ключових умов успішної адаптації дитини дослідники зазначають: єдність вимог родини й ЗДО; наближення режиму дня вдома до садкового, збільшення

часу перебування в ЗДО від 1-2 год., завчасне формування у дітей базових навичок самообслуговування (що, на наш погляд, є необґрунтованою вимогою до однорічної дитини), згортання процесу грудного вигодовування; якнайшвидшого залучення дитини до фронтальних форм організації життєдіяльності, скорочення часу перебування батьків поряд з дитиною в групі (Н. Аксарина, Л. Белкіна, Н. Ватутіна, Н. Каньоса та ін.) [1; 2; 3; 4]. Виходячи з умов сьогодення, все більша частина педагогів стикаються з проявами деструктивної поведінки у дітей, агресії, неконтрольованого плачу, апатії, істерик (особливо у дітей з ООП) й професійною безпорадністю в таких ситуаціях через брак сучасної інформації.

Закордонні педагоги, які працюють з дітьми раннього віку, у своїй діяльності спираються на більш сучасні дослідження теорії прив'язаності, концепцію соціальних переходів, згідно з якими основним механізмом адаптації є побудова вторинного зв'язку між вихователем і дитиною (В. Датлер, Г.-Й. Лефен та ін.). Виходячи з розуміння того, що дитина до трьох років сприймає нове середовище як потенційну загрозу, її дослідницька й пізнавальна активність стає можливою за умови вибудовування «безпечної» (safe base) взаємодії з педагогом. Важливим моментом успішної адаптації виступає обов'язкова тривала присутність когось з батьків (від 2 до 4 тижнів) поряд з дитиною, що створює емоційний місточок між педагогом й батьками, дозволяючи дитині спостерігати за їх взаємодією, поступово включаючись в процес, а вихователю бачити реально працюючі інструменти й способи взаємодії з дитиною, зняття її стресу (Берлінська модель адаптації (*Berliner Eingewöhnungsmodell*) та Мюнхенська модель) [6]. Між тим, закордонні наукові дослідження фіксують значний дисонанс між теоретичними уявленнями й практичною реалізацією моделей адаптації дітей відповідно до сучасних «м'яких» практик адаптації. Здебільшого такий розрив спостерігається через тенденцію раннього навчання й прив'язки роботи з дітьми до шкільних програм, наприклад К–12. Значна кількість педагогів демонструють помилкове переконання в тому, що діти віком 1,5-3 років мають сформовану

саморегуляцію й довільність процесів уваги, що суттєво ускладнює перебіг адаптації та провокує конфліктність у взаєминах. Австрійські й німецькі дослідження [5; 6] демонструють наявність високого ступеню емоційного виснаження вихователів під час адаптації, незважаючи на розлогі методичні інструкції щодо дій педагога в групі під час адаптаційного процесу.

Отже, проведений аналіз дозволяє визначити ряд суперечностей, притаманних сучасній системі адаптації дітей раннього віку як закордоном, так і в Україні, а саме:

між декларативною прихильністю педагогів до принципів дитиноцентризму та реальною орієнтацією педагогічного процесу на жорсткий регламент й «неписані» правила ЗДО. Більшість вихователів орієнтується не на ступінь сформованості довіри до нового середовища у дитини, а на швидкість підкорення й виконання дитиною загальногрупових правил і режиму;

між важливістю партнерської взаємодії з батьками задля емоційної безпеки дитини й сприйняттям батьків як завади, що продовжує «хворобливу» сепарацію. Значна кількість педагогів не мають необхідних знань про типи прив'язаності та їх вплив на формування дітей з різним типом темпераменту;

між декларативними методичними посібниками й прогалинами у психолого-педагогічній підготовці фахівців щодо теорії прихильності, типів темпераменту, практичним інструментарієм сучасних методик АВА терапії, Floortime для роботи з дітьми з ООП, повільно розігрівуючого й важкого типів темпераменту, а також з родинами з нестійким типом прив'язаності, гіперопікою тощо. Нерозуміння того, що дитина раннього віку не здатна до ефективної саморегуляції, яка може ускладнюватися специфікою сформованості адаптаційних механізмів на фоні стресу без зовнішньої підтримки дорослого, призводить до застосування хибних стратегій ігнорування плачу, або закликів залишити дитину, щоб «проплакалася», чи зникати без попередження, що перетворює природний процес адаптації на травматичний досвід.

Подолання цих суперечностей можливе за умови переосмислення та реформування системи формування уявлень педагогів ЗДО про адаптацію дітей раннього віку, збагачення освітніх програм майбутніх педагогів поглибленими модулями з вікової нейробіології, теорії прив'язаності, типів темпераменту за класифікацією Томас, Чесс, практичним інструментарієм для роботи з дітьми з ООП, батьками, наслідками стресу й вигоряння.

Список використаних джерел

1. Волкова В., Мерц О. *Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу*. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. 2017. № 1. С. 68-72.
2. Каньоса Н. *Адаптація дітей раннього віку до умов закладів дошкільної освіти*. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2018. 48 с.
3. Соловей, Ю. О. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2022. (№ 1(50)). С. 260-263.
4. Шинкаренко В., Клімова Л., Мазур І., Міхіна Н., Рудень В. *Особливості адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти*. Acta paedagogica volynienses. 2025. (1), С. 69–75.
5. Laewen H.-J., Andres B., Hedervari E. *Die ersten Tage: Ein Modell zur Eingewöhnung von Kindern in Krippe und Tagespflege*. Berlin : Cornelsen Scriptor, 2003. 128 S.
6. Datler W., Fürstaller M., Funder A. *Eingewöhnung von Kleinkindern in Kitas: Perspektiven der Gestaltung von Übergängen*. Pädagogische Rundschau. 2010. № 3. С. 285–299.